

JANEZ ROTAR

1931–2013

Janez Rotar je bil prodoren in delaven slavist, ugleden profesor na Filozofski fakulteti v Ljubljani in plodovit publicist. Po diplomi leta 1956 in doktoratu o Franu Maslju Podlimbarskem 1964 ga je poklicna strokovna pot vodila v različna univerzitetna središča tedanje širše domovine Jugoslavije – več let je bil predavatelj in lektor slovenskega jezika in književnosti na Filozofski fakulteti v Zadru – in ga pripeljala spet nazaj v Ljubljano, kjer se je ustalil na svoji matični Filozofski fakulteti, čeprav je delal tudi na nekdanji Pedagoški akademiji in na Fakulteti za sociologijo in politične vede v Ljubljani, pa tudi v Mariboru in še kje. Na oddelku za slovanske jezike in književnost je bil predavatelj že v mladosti (1965–1972), po prekinitvi pa kot izredni (1978–1983) in redni profesor (1983–1997), v letih od 1978 do 1997 je bil vodja katedre za zgodovino hrvaške in srbske književnosti, od 1984 do 1986 pa tudi njen predstojnik. Kot gostujoči profesor je poučeval tudi na univerzah v tujini, v Nemčiji, Italiji, Avstriji in drugod. Po dolgoletnem pedagoškem in ustvarjalnem delu se je leta 1997 upokojil.

Vselej je rad kot predavatelj sodeloval in nastopal na številnih seminarjih in znanstvenih simpozijih v Ljubljani in drugih slovenskih mestih (Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, seminarji za učitelje slovenščine v zamejstvu in v tujini), večkrat v jugoslovanških univerzitetnih središčih (Zagreb, Beograd, Zadar idr.), pa tudi na mednarodnih slavističnih zborovanjih in kongresih. Vselej je dosegal visoko strokovnost in naredil močan vtis.

Rotarjevo strokovno, znanstvenoraziskovalno in predavateljsko delo v širšem smislu sodi na področje južnoslovanških književnosti.

Tudi kadar se posveča slovenski ustvarjalnosti, to analizira in preverja v povezavah z jeziki in književnostmi drugih južnoslovanskih narodov in kultur. Njegov strokovni in znanstveni pisni opus izkazuje tri temeljna področja: starejša obdobja (ljudsko in reformacijsko slovstvo), novejša in sodobna literarna ustvarjalnost ter živi, včasih tudi polemični odzivi na aktualni družbeni položaj slovenskega jezika, kulture in literature v Sloveniji in v zamejstvu. V zadnji sklop lahko pogojno uvrstimo tudi celo vrsto projektov za slovenski, hrvaški, srbski in ostale južnoslovanske jezike na vseh stopnjah izobraževanja. Ob tem je opravil tudi veliko strokovnega uredniškega dela pri revijah (*Dialogi*) in zbornikih.

Najbolj trajno veljavne bodo seveda ostale njegove monografije: *Socialna in politična misel Podlimbarskega* (1969), *Iz prispevkov (o literarni stvarnosti)* (1971), *Povednost in vrsta* (1976), *K umevanju pripovedništva* (1978), *Struktura i iskaz; Pitanja književne recepcije* (1980), *Književnost in spoznavanje* (1985), *Karadžičevo pismo o vladarju in vladanju* (1987), *Primož Trubar in južni Slovani* (1988), *Pisma Frana Ramovša Gašparikovi* (1989), *Korespondenca med Franom Ramovšem in Aleksandrom Beličem* (1990), *Mora in bolečina slovenskega naroda* (1990), *Slovensčina in slovstvo* (1996) in *Naš jezik danes* (2000). V večini svojih del obravnava strokovna vprašanja s področja književnosti slovenskega in južnoslovanskih narodov, povsem drugačna je le *Mora in bolečina slovenskega naroda*, v kateri na osnovi lastnih doživetij poglobljeno razmišlja o vzniku in tragičnih posledicah komunistične revolucije na Slovenskem.

Raziskovalec Primoža Trubarja in reformacije

Obnebje znanstvenega raziskovanja reformacijskega slovstva je Janez Rotar obogatil z več prispevki, najbolj pa z monografijo *Primož Trubar in južni Slovani* (Ljubljana: DZS, 1988) in njeno dopolnjeno nemško izdajo *Die Nationwerdung der Slowenen und die Reformation* (München: R. Trofenik, 1991). Delo je nastalo ob oživiljenem raziskovanju in publicistiki ob 400. obletnici Trubarjeve smrti, ko se je pokazalo, da je bilo dotlej premalo sistematično in verodostojno obdelano izjemno obsežno in temeljito Trubarjevo delo za južne Slované.

Rotarjeva knjiga je dvodelna – če ne upoštevamo *Sklepa* kot samostojnega dela. Prva polovica se skoraj v celoti ukvarja s Trubarjevim projektom prevajanja bibličnih knjig, katekizmov, pesmaric in abecednikov v hrvaški in srbski jezik v okviru Ungnadovega zavoda v Urachu. Že nekaj desetletij si lahko ogledujemo oba spomenika v Amandenhofu v Urachu, slovenskega in hrvaškega, pri čemer velika in razkošna hrvaška plošča, postavljena leta 2007, sploh ne omenja Trubarjevega soustanoviteljstva in vodstva Biblijskega zavoda. Veliko skromnejša nemška plošča popravlja pomanjkljivost in jasno navaja: 1561–1565: Bibelanstalt: Bibeldrucke für südslawische Sprachen unter Leitung von Primus Truber und Hans Ungnad.

Ko je Rotar pisal svojo knjigo, hrvaške plošče v Urachu seveda še ni bilo, bilo pa je še veliko nejasnosti, dvoumnosti ter pomanjkanja temeljitih raziskav in natančnih podatkov o Trubarjevem deležu pri prevajanju protestantskih knjig v hrvaški in srbski jezik. Tega se je Rotar dobro zavedal, zato je v svoji knjigi najprej temeljito predstavil vse dotedanje pisne vire in predvsem kritično ovrednotil hrvaške avtorje, ki so o tem pisali – Ivana Kostrenčiča, Frana Bučarja, Krešimira Georgijevića, Mijo Mirkovića, Marina Franičevića, Miroslava Šicla, Josipa Bratulića in še nekaj mlajših. Njihova dela je vzporejal s spisi slovenskih (Elze, Rupel, Kidrič, Rajhman idr.) in evropskih, predvsem nemških, avtorjev o tej tematiki ter po kritičnem motrenju prišel do veljavnih sklepov o organizaciji uraškega zavoda, predvsem pa o duhovni in jezikovni podobi prevodov in drugih knjižnih izdelkov, ki so takrat tam nastali. V svoji analizi je ugotavljal, da Trubar sam ni prevajalsko posegal v delo, je pa dosledno vztrajal pri tem, da so prevodi izdelani v živem hrvaškem in srbskem jeziku (središčni hrvaško-srbski idiom), ne pa v kakšnem lokalnem (področnem) govoru, kakor so nekateri hoteli. Skoraj nepregledna in neobvladljiva narava jezikovnih različnosti na balkanskoslovanskem prostoru je bila in ostala posebno breme uraškega zavoda. Nespregledljiv pa je Trubarjev prispevek v njegovih avtorskih uvodih k hrvaškim knjigam, v katerih Rotar najde prave leposlovne in pridigarske prvine ob globokih etničnih premislekih in etični zavzetosti ob trpljenju slovanskih narodov (ljudstev) pod turškim jarmom. Reformacija med Hrvati se žal ni toliko uveljavila, da bi se lahko versko-cerkveno in šolsko institucio-

nalizirala, po Trubarjevem odhodu iz Uracha pa je postopoma zamrlo tudi knjižno delo.

Recenzenti, npr. Igor Grdina, so posebej poudarili pomen drugega dela knjige – tistega, ki se ukvarja z zavestjo o slovanskih ljudstvih v Notranji Avstriji in sosednjih deželah. Rotar je ta del naslovil *Trubarjeva poimenovanja dežel in ljudstev*. Poudaril je, kako pomembna so bila Trubarjeva poimenovanja dežel, jezikov in govorov na etničnem prostoru Slovencev in sosednjih dežel. Tudi najnovejše slovensko zgodovinske pisje o tem še zmeraj polemično razpravlja (Štih, Grdina, Kosi idr.). Rotar ugotavlja, da je Trubarjevo poimenovanje slovenskega ljudstva in slovanskih dežel pa tudi sosednjih slovanskih ljudstev že v njegovem času doživelo potrditev pri drugih sočasnih in nekaj poznejših piscih. Na tej osnovi je potem v 19. stoletju za slovanske narode nastalo skupno poimenovanje (*genus*) Slovani (Primic). Trubarjevo delo je v dobršni meri generiralo tudi poznejši proces slovenskega jezikovnega, kulturnega in končno narodnega združevanja.

Rotarjeva knjiga *Trubar in južni Slovani* je bila v svojem času zelo potrebna in dobrodošla. Izpolnila je nekatere vrzeli v poznavanju delovanja uraškega zavoda in razčistila ali vsaj odprla marsikatero vprašanje o jezikovnih, kulturnih in zgodovinskih razmerah med južnoslovanskimi narodi v osrednjih desetletjih 16. stoletja.

Trubar po Trubarju

Janez Rotar je o Trubarju in slovenski reformaciji še nekajkrat pisal tudi po svoji knjigi *Trubar in južni Slovani*. V teh razpravah in člankih je predvsem poglobljal in razširjal ugotovitve, ki jih je postavil že v svoji monografiji o Trubarju. Med take spise sodijo naslednji:

– *Narodnokonstitutivni pojmi začetnih obdobjev slovenske narodne integracije*. V: Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 1992.

– *Toponymika und Ethnika in Trubers Vorreden und Widmungen*. V: Ein Leben zwischen Laibach und Tübingen : Primus Truber und seine Zeit. München: Sagner, 1995.

– *Primož Trubar med Ljubljano in Tübingenom: po simpoziju zbornik*. Delo 39, št. 82, 1997.

– *Spominu Rudolfa Trofenika (1911–1999)*. Slovenec 75, št. 143, str. 7. – V spominskem članku ob smrti zaslužnega Slovenca posebej poudarja njegov velik prispevek pri ponatisih slovenskih protestantskih tiskov in pri objavah strokovno znanstvene literature o njih.

– *Jezikovni nauk apostola Pavla in skrb Primoža Trubarja za avtonomnost knjižne slovenščine*. Bogoslovni vestnik 62, št. 3, 2000.

– *Skrb Primoža Trubarja za avtonomnost slovenščine in za veljavo ljudskega jezika*. V: 450-letnica slovenske knjige in slovenski protestanti- zem: prispevki s posvetovanja ob 450-letnici izida Trubarjevega Katekizma in Abecedaria, Ljubljana: Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar, 2001.

Navedeni prispevki pričujejo, da je Janez Rotar do konca svojega življenja izkazoval svojo strokovno zavzetost za slovensko reformacijsko slovo. Večkrat je poudarjal njegov pomen za slovensko duhovno, kulturno in politično zgodovino in se ga dotikal tudi v svojih drugih delih.

Mihael Glavan